

Putnošana Juglas ezerā (1990–2018)

RUSLANS MATROZIS,
matruslv@inbox.lv

Šajā, piektajā, pārskatā par putnošanu labākajās Rīgas un tās apkārtnes ūdenstilpēs¹ tiek sniegta apkopota informācija par Juglas ezera ornitofaunu pēdējos 28 gados (1990–2018), bet vairākām sugām ir ziņas par sastopamību arī agrāk. Jāatzīst, ka putnu vērošana Juglas ezerā vēl nav tik populāra kā citās Rīgas ūdenstilpēs, lai gan šajā ezerā regulāri atzīmētas koncentrācijas daudzām ūdensputnu sugām, īpaši migrāciju periodos (marts–maijs, augusts–oktobris), tāpēc cerams, ka šis pārskats veicinās lielāku interesi par putnošanu šajā ezerā.

Vietas apraksts

Juglas ezers ir viens no lielākajiem ezeriem Rīgā, ar kopējo platību 570 ha, garumu 4,6 km, lielāko platumu 2,1 km, krasta līnijas garumu 17,6 km un lielāko dziļumu līdz 5,0 m. Juglas ezerā ietek Lielā un Mazā Jugla, pie ietekas veidojot kopīgu deltu, kā arī divas mazas upītes – Piķurga un Strazdupīte. Juglas upes daļu pie Brīvības gatves sauc par Multiņpungu. Šajā ezerā ir viena sala (Sudrabsaliņa) un vairāki sekli līči (Bērtuļa kakts, Lielloks, Melluksis, Brekšu kakts un Padambis). Seklo līci pie Ūdeļu ielas gala autors nosaucis par Ūdeļu līci ("Jāņa Sētas" kartēs šai vietai nosaukuma pagaidām nav).

Cilvēki jau ilgstoši izmantojuši Juglas ezeru savām saimnieciskajām aktivitātēm, sākot ar 16. gs. gar krastu tika uzceltas vairākas muižas (Strazdumuiža, Krēgermuiža, Grāvenheides, Zēlustes un Brekšu muiža). Tā kā bija ērta ūdens satiksme caur Juglas kanālu uz Ķīšezera, bet tālāk pa Daugavu līdz Rīgai, Rīgas ostai vai pa jūras piekrasti, 19. gs. Juglas ezera malā uzbūvētas divas manufaktūras. Kā vienu no vecākajiem Rīgas rūpniecības uzņēmumiem 1827. gadā Strazdumuižas teritorijā atklāja kokvilnas manufaktūru, bet 1881. gadā tā nodega. Pāris gadu vēlāk to atjaunoja kā lenšu fabriku, tika uzbūvēta jauna manufaktūras ēka, padomju gados tur sākotnēji darbojās vilnas pirmsapstrādes fabrika, bet no

20. gs. 60. līdz 90. gadiem – šūšanas ražotne. Nelielos apjomos dažādi šūšanas darbi veikti līdz 2009. gadam, bet 2014. gadā Juglas manufaktūru likvidēja, mūsdienās telpas iznomā nomniekiem. Kā otrā manufaktūra Juglas ezera krastā 1858. gadā pie Brekšu kakta tika uzcelta Juglas muižas papīrfabrika, padomju gados to rekonstrēja un paplašināja, tā specializējās dažādu rakstāmpapīra veidu ražošanā. 20. gs. 90. gados aktīvā darbība pārtraukta, bet 2018. gadā ēku nojauca. No 1868. gada vairākas desmitgades katru svētdienu atpūtniekus no Rīgas centra uz Juglas ezeru nogādāja tvaikonītis.

Vismaz 20. gs. 20.–40. gados bezledus periodā Juglas ezeru izmantoja plostošanai (koku baļķu transportēšanai pa ūdeni). Nocirstie koki savākti Juglas upju baseinā un pa ūdeni transportēti cauri Juglas ezeram, tālāk līdz Daugavai, kur tos iekrāva kuģos. 20. gs. vidū I. Puriņš rakstīja, ka Juglas upes ietekas rajonā ezerā ir izveidojusies plaša smilšu sēre, bet ezera A un D gali stipri aizauguši ar meldriem un niedrēm. Atzīmēts, ka, salīdzinājumā ar Ķīšezera, Juglas ezers ir stipri aizaudzis un aizaugšana turpinās (Puriņš 1959). 1970. gadā notika arī mūsdienās eksistējoša autotilta būvēšana un Multiņpungas daļēja aizrakšana. Juglas ezera pamatu veido balta smiltis, kas vietām atsedzas krastos. Virs tās nogulsņējusies 1,5–2 metrus bieza dūņu kārtā,

bet Brekšu kaktā pie bijušās Juglas papīrfabrikas – arī celulozes masa.

2002. gadā tika pieņemti Juglas ezera apsaimniekošanas noteikumi, kas regulēja cilvēku saimnieciskās darbības apmērus un ierobežoja aktivitātes. Kā viens no ezera ekosistēmas stāvokļa uzlabošanas veidiem tika paredzēta slūžu demontāža pie Vidzemes šosejas tilta, lai nodrošinātu dabisku (atklātu) ekosistēmu, kas iekļaujas ūdenstilpju ķēdē: Baltijas jūra–Daugava–Ķīšezers–Juglas ezers–mazās upes, pie reizes pārtraucot ezera ūdens līmeņa mākslīgu regulēšanu. Šīs slūžas uzstādītas 1970. gadā iesāļo Ķīšezera ūdeņu pretplūsmas aizturēšanai, jo tai laikā ezera ūdens tika izmantots Rīgas ūdensapgādei, tāpēc bija noteikts aizliegums arī saimnieciskajām aktivitātēm, to skaitā arī rūpnieciskajai zvejai. Slūžas demontētas 2005./06. gadu mijā.

Mūsdienās ezera virsma ap 80% ir aizaugusi ar ūdens veģētāciju (meldriem, ūdensrozēm u.c.), ūdens apmaiņas periods ir viens gads. Pamatīgu eitrofikāciju veicināja vairākas 150 gadu periodā fabriku un apdzīvoto vietu ezerā ieplūdinātie notekūdeņi, kā arī slūžu darbība. Sākoties vasarai, sekli posmi pamatīgi aizaug ar meldriem un citiem ūdensaugiem. Ligzdošanas periodā vairāku sugu ūdensputni

¹ Iepriekšējos pārskatos aprakstītas Daugavas upes putnu koncentrācijas vietas (Matrozis 2014, 2015, 2016, 2017).

(cekdūrkuri, lauči, lielle ķīri) ligzdo gar visu piekrasti, bet visvairāk – sekļajos ličos ar bagātu virsūdens augāju – Bērtuļa kaktā (pie šosejas), Ūdeļu ličī un Brekšu kaktā. Ziemas periodā Juglas ezers parasti aizsalst, bet visai regulāri, īpaši siltajās ziemās, neliels atklātais ūdens posms paliek pie Vidzemes šosejas tilta, kur ūdens tecējuma šaurākajā vietā veidojas straujāka plūsma. Tur pulcējas vairāku sugu ūdensputni, kurus piebaro vietējie iedzīvotāji. Pavasaros ezera posms

starp tiltu un autostāvvietu pie Strazdumuižas visātrāk atbrīvojas no ledus, parasti marta pirmajā pusē. Tieši tur vairāku nedēļu periodā pulcējas liels skaits ūdensputnu, jo ap šo laiku citi apkārtnes ūdeņi parasti vēl ir zem ledus.

Materiāls un metodika

No vēsturiskajiem novērojumiem Juglas ezerā ir zināmi piecu 19. gs. izbāzto putnu dati no, kuri atradās Rīgas Dabaspētnieku biedrības kolekcijā (Schweder 1894; Sawitzky

1899): divas melnkakla gārgales, nošautas 1845. gadā (R. Funk) un 17.04.1875. (E. Bertels), 1851. gadā nošauts gugatnis (J. D. Gottfriedt), tajā pašā gadā septembrī nošauts laucis (A. Walter), bet 20.04./02.05.1862. nošauts nakts gārnis (C. Rosenberg). 20. gs. 20.–30. gados ezeru apmeklējuši vairāki Rīgā dzīvojoši putnu vērotāji, atsevišķi (gadījuma) novērojumi tika publicēti (Lamsters 1932; Grigulis 1939; Transehe 1965). 1964. gadā Jānis Baumanis savā Latvijas Valsts universitātes

Foto: R. Matrozis

Siltajās ziemas sezonās Juglas ezerā paliek ziemot lauču bari. No ledus brīvajā posmā pie autotilta 28.01.2012. uzskaitīti 62 īpatņi.

Bioloģijas fakultātes diplomdarbā sniedza informāciju par ligzdojošo lauču skaita novērtējumu (Baumanis 1964), bet Agris un Māris Strazdi savu diplomdarbu materiālu vākšanas laikā šajā ezerā veikuši putnu uzskaites 23.06.1979. un 26.06.1982. (Strazds 1980, 1983). 1981. gadā A. Strazds nopublicēja ziņas par kaijveidīgo putnu ligzdošanu Rīgas un Limbažu rajonos, četrām sugām atzīmējot arī ziņas par Juglas ezeru (Страздс 1981). Jāatzīmē, ka padomju gadu avotos par Juglas ezera daļu uzskatīja arī Mašēnu attek, kuru 20. gs. beigās kartogrāfi tomēr izdalīja kā atsevišķu Mašēnu ezeru. Pēc autora rīcībā esošajiem datiem, periodā no 1985. līdz 1991. gadam gadījuma putnu novērojumus Juglas ezerā ir veikuši Vladimirs Smislovs, Agris Celmiņš un Ainis Platais. 1999. gadā SIA “Geo Consultants” ir sagatavojusi Juglas ezera ekspluatācijas noteikumus, kur ir arī sadaļa par putniem, kurai autors nav norādīts (Anon 1999). Attiecībā uz ligzdojošajiem putniem šajos noteikumos izmantota galvenokārt vēsturiskā informācija un, spriežot pēc apraksta, šis darbs autoram vai autoriem uzticēts vien augustā, t.i., ārpus ligzdošanas sezonas.

Šajā Juglas ezera ornitofaunas pārskatā izmantoti galvenokārt autora veiktie putnu novērojumi periodā no 30.09.1990. līdz 20.06.2018. (286 uzskaites dienas, no vienas līdz 22 uzskaitēm gadā, vidēji – deviņas), sadalījums pa desmitgadēm: 49 uzskaites (1990–1999), 123 (2000–2009) un 114 (2010–2018). Putnu vērošana Juglas ezerā veikta galvenokārt pastaigu maršrutos gar krastu (250 uzskaites, jeb 87%) vai braucot gar ezer malu ar velosipēdu (33 uzskaites, 2000–2014), divās reizēs uzskaites veiktas, pārvietojoties pa ezeru ar gumijas laivu (05.06.2004., 27.05.2005.), bet 09.06.2003. notika ligzdojošo kaijveidīgo putnu uzskaites un koloniju foto fiksācija no helikoptera virs Rīgas un tās apkārtnes ūdeņiem, to skaitā apskatīts arī Juglas ezers (skaitītāji: J. Vīksne, M. Janaus un R. Matrozis). Kopš 2003. gada lielākā daļa ekskursiju saistīta ar paugurknābja gulbju monitoringu, gredzenošanu un gredzenu kontrolēšanu, pie reizes tika uzskaitīti visi ar ūdeņiem saistītie putni. Ņemot vērā ezera samērā lielo platību, 20. gs. 90. gados, vērojot putnus no krasta tikai ar binokli (ar palielinājumu 8x32 un 10x50), nebija ie-

spējams saskaitīt visus ezerā esošos ūdensputnus, vien tos, kuri uzturējās līdz dažiem simtiem metru no novērotāja. Kopš 2000. gada putnu uzskaitēs izmantoti arī teleskopi (ar palielinājumu līdz 60x), un tieši jaudīgākas optikas izmantošana uzlaboja ūdensputnu uzskaites rezultativitāti, tāpēc vairākām sugām maksimāli novēroto īpatņu skaits ir pieaudzis. Neapšaubāmi, ka šis skaita pieauguma efekts izskaidrojams ar izmantotās optikas atšķirību.

Pārskatā pieminēti arī gadījuma novērojumi no citiem putnotājiem, kuri ir publicēti portālā Dabasdati.lv, ziņoti šo rindiņu autoram, atrasti autoram pieejamajās ornitologu dienasgrāmatās, kā arī saņemti no Agra Celmiņa izveidotās putnu novērojumu datubāzes (putni.lv) krājuma. Visi dati par putniem Juglas ezerā tika ievadīti MS Access datubāzē (2785 novērojumi, 1845–2018, no tiem 83% ir autora novērojumi). Pierakstos un šajā pārskatā ir ieviests ezera posmu dalījums: 1. zona (sākot no Vidzemes šosejas līdz Ūdeļu licim), 2. zona (no Ūdeļu līča līdz Juglas upes ietekai)

Lielie ķīri uz Juglas ezeru masveidā atlido vidēji 25. martā, pulcējoties no ledus brīvajos ezera posmos. 04.04.2005.

un Brekšu kaktis. Retos gadījumos novērojumi veikti Liellokā (no Berģu puses).

Traucējuma faktori ūdensputniem

Daudzi pilsētnieki aktīvi izmanto Juglas ezeru rekreācijai, īpaši makšķerēšanai un pastaigām gar piekrasti. Kopš 2001. gada putnu uzskaiti laikā pierakstos atzīmēts arī ezerā esošo makšķernieku un atpūtnieku laivu skaits, kas ir visai nozīmīgs traucējuma faktors ūdensputniem, gan migrācijas, gan, īpaši, ligzdošanas periodā. 2002. gadā pieņemtajos Juglas ezera apsaimniekošanas noteikumos² ir noteikts miera periods, ar nolūku mazināt traucējumu ligzdojošajiem ūdensputniem: ar visu veidu laivām un citiem transportlīdzekļiem ezerā iebraukt un pārvietoties ir aizliegts, sākot no 15. marta (parasti šajā laikā ezers vēl atrodas zem ledus) līdz 30. jūnijam. Diemžēl vājās kontroles un cilvēku nezināšanas (vai klajas prasību ignorēšanas) dēļ daudzus gadus šie noteikumi netika ievēroti. Situācija

vēl vairāk pasliktinājās kopš slūžu demontāžas 2006. gada sākumā, kā rezultātā izveidojās taisns ūdensceļš uz ezeru no Multiņpungas un Juglas kanāla puses, kuru krastos atrodas laivu garāžas. Ja pirms tam ezerā novēroti pārsvarā makšķernieki ar gumijas laivām (laivu bāzes ezerā nav), tad pēc slūžu demontāžas ezerā uzturējušies pat lieli kuteri ar jaudīgākiem motoriem, to braukšanas laikā veidotie viļņi pamatīgi skaloja piekrastes augāju, kurā ligzdoja ūdensputni. Iespējams, ka tas ir bijis par iemeslu apstāklim, ka pēdējā desmitgadē tikai daļa no Bērtuļa kaktā ligzdojošajiem ūdensputniem (cekuldūkuri, lauči un lieli ķīri) veiksmīgi izperēja mazuļus. Piemēram, aizlieguma periodā 16.05.2007. Juglas ezerā uzskaitītas 18 laivas, 30.05.2009. – 10, 04.06.2005. – 15 un 23.06.2005. – 14.

2006. gadā tika nodibināta Rīgas pašvaldības ūdens policija, kas sāka kontrolēt situāciju uz ūdeņiem, regulāri rīkojot pārbaudes ūdenstilpēs, veltot pastiprinātu uzmanību

nelikumīgas zvejas novēršanai un makšķerēšanas noteikumu ievērošanai. Tikai sākot ar 2011. gada pavasari, ir novērots, ka laivu skaits Juglas ezerā laivošanas aizlieguma periodā ir būtiski samazinājies. Mazinoties traucējuma faktoram, 2015. gadā ķīri atsākuši ligzdot Bērtuļa kaktā, kā arī novērotas lielākas ūdensputnu koncentrācijas pavasaros un vasaras sākumā. Sākot no 1. jūlija līdz ledus segas izveidošanai, laivošana Juglas ezerā ir atļauta, reizēm, īpaši brīvdienās, makšķernieku laivu skaits ir visai ievērojams, kas neapšaubāmi negatīvi ietekmē vairāku, pret cilvēku klātbūtni jutīgāku ūdensputnu sugu skaitu. Piemēram, 03.07.2012. uzskaitītas 11 laivas, 29.08.2009. – 12, 20.09.2009. – 28, 19.10.2015. – 33, 25.11.2017. – 29 un 03.12.2006. – 10.

Mūsdienās Juglas ezeru, Mazās un Lielās Juglas upju baseinus apdzīvo introducēts dzīvnieks – Amerikas ūdele *Neovision vison*, kas apdraud ligzdojošus ūdensputnus. Domājams, ka pamatu vietējai populācijai izveidojuši dzīvnieki, kuri aizbēguši no netālu esošās zvērsaimniecības "Jugla", kura darbojās no 1945. gada līdz 20. gs. 90. gadu sākumam.

² Rīgas domes saistošie noteikumi Nr.29 (04.06.2002.): 2.2. Laikā no 15. marta līdz 30. jūnijam Juglas ezerā ir aizliegta airu laivu izmantošana (tai skaitā makšķerēšana no laivām), ūdens velosipēdu, vējdēļu un jahtu izmantošana, lai nodrošinātu ezerā ligzdojošo ūdensputnu aizsardzību.

1. TABULA. Lielākais novēroto putnu sugu īpatņu skaits (vienlaikus), 1990.–2018., 56 sugas.

FIGURE 1. The largest number of birds observed in one day, 1990–2018, 56 species.

	Jan	Feb	Mar	Apr	Mai	Jūn	Jūl	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Paugurknābja gulbis <i>Cygnus olor</i>	90	100	100	65	76	27	14	23	14	50	71	41
Mazais gulbis <i>Cygnus bewickii</i>				7								
Ziemeļu gulbis <i>Cygnus cygnus</i>				25						1	1	
Baltpieres zoss <i>Anas albifrons</i>				1								1
Meža zoss <i>Anser anser</i>			1			1						
Baltvēderis <i>Anas penelope</i>				15				36	50	131		
Pelēkā pile <i>Anas strepera</i>				4				1		1		
Krikliis <i>Anas crecca</i>	1	1		14				85				
Meža pile <i>Anas platyrhynchos</i>	100	175	170	100	50	20	128	200	39	60	100	109
Garkaklis <i>Anas acuta</i>			6			6						
Priekške <i>Anas querquedula</i>				2	1							
Platknābis <i>Anas clypeata</i>				14				5		10		
Brūnkaklis <i>Aythya ferina</i>			6	16		1	1	7		3		
Cekulpile <i>Aythya fuligula</i>	25	17	350	400	80	3	15	25	70	321	50	11
Ķerra <i>Aythya marila</i>			1	1						11	1	1
Kākaulis <i>Clangula hyemalis</i>			1							1		
Tumšā pile <i>Melanitta fusca</i>												1
Gaigala <i>Bucephala clangula</i>	15	49	100	100	9	27	4	8	70	57	72	78
Mazā gaura <i>Mergus albellus</i>		9	19	14						1	11	
Lielā gaura <i>Mergus merganser</i>	25	28	108	12	3			1		1	8	78
Cekuldūkuris <i>Podiceps cristatus</i>			2	41	38	26	13	31	48	55	4	1
Pelēkvaigu dūkuris <i>Podiceps grisegena</i>					1							
Jūras krauklis <i>Phalacrocorax carbo</i>			9	20								
Lielais dumpis <i>Botaurus stellaris</i>					1					1		
Lielais baltais gārnis <i>Egretta alba</i>				1			1	4	2	7		
Zivju gārnis <i>Ardea cinerea</i>	1	1	2	2	1	1	2	3	2	6	4	1
Jūras ērglis <i>Haliaeetus albicilla</i>											1	
Niedru lija <i>Circus aeruginosus</i>						1	1		1			
Bezdelīgu piekūns <i>Falco subbuteo</i>									1			
Ūdensvistiņa <i>Gallinula chloropus</i>					1		1	2	1			
Laucis <i>Fulica atra</i>	62	34	159	500	46	17	135	458	870	600	206	50
Upes tārtiņš <i>Charadrius dubius</i>					2							
Jūras žagata <i>Haematopus ostralegus</i>						2						
Ķivīte <i>Vanellus vanellus</i>				37								
Gugatnis <i>Philomachus pugnax</i>				10								
Upes tilbīte <i>Actitis hypoleucos</i>					4		12	1				
Lielā klijkaija <i>Catharacta skua</i>					1							
Lielais ķiris <i>Larus ridibundus</i>	2		1000	1000	360	100	100	50	3	30	5	1
Kajaks <i>Larus canus</i>	30	9	30	30	1			1	1	4	4	12
Reņģu kaija <i>Larus fuscus</i>				1								
Sudrabkaija <i>Larus argentatus</i>	50	100	350	100	8	12	30	450	500	200	170	200
Melnspārnu kaija <i>Larus marinus</i>				6	1							1
Upes zīriņš <i>Sterna hirundo</i>				10	6	5	11	10				
Mazais zīriņš <i>Sterna albifrons</i>					1	1	2					
Melnais zīriņš <i>Chlidonias niger</i>						3						
Svīre <i>Apus apus</i>					10	50						
Zivju dzenītis <i>Alcedo atthis</i>	1								1		1	
Krastu čurkte <i>Riparia riparia</i>						20		20				
Bezdelīga <i>Hirundo rustica</i>				300	2	3		100	300			
Mājas čurkste <i>Delichon urbica</i>				1				10				
Seivi kauķis <i>Locustella luscinioides</i>					1		1					
Ceru kauķis <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>					4	1						
Ezeru kauķis <i>Acrocephalus scirpaceus</i>					1							
Niedru strazds <i>Acrocephalus arundinaceus</i>				2	7	2	2	1				
Bārdzīlīte <i>Panurus biarmicus</i>										8	1	
Niedru stērste <i>Emberiza schoeniclus</i>			4	3	3	1		1				
Sugas	12	11	19	33	28	23	18	25	17	22	17	15

2. TABULA. Ziemujošo ūdensputnu lielākais skaits attiecīgajā ziemas sezonā (decembris–februāris, 25 ziemas sezonas: 1990./91.–2017./18., izņemot 1993./94., 1996./97., 2002./03.).

FIGURE 2. The largest number wintering waterbirds during 25 winter seasons (1990/91–2017/18, except 1993/94, 1996/97, 2001/03).

	1990./91.	1991./92.	1992./93.	1994./95.	1995./96.	1997./98.	1998./99.	1999./00.	2000./01.	2001./02.	2003./04.	2004./05.	2005./06.	2006./07.	2007./08.	2008./09.	2009./10.	2010./11.	2011./12.	2012./13.	2013./14.	2014./15.	2015./16.	2016./17.	2017./18.
Paugurknābja gulbis <i>Cygnus olor</i>	100	90	90	11		17	3	2	5		9	4	19	23	7	7			14		4	6	8	6	
Meža pile <i>Anas platyrhynchos</i>	150	120	175	100	10	7	100		97	31	80	21	110	15	134	100	47	100	36	101	34	21	100	150	72
Cekulpīle <i>Aythya fuligula</i>			1						25				1	15		17				8		11	4		
Gaigala <i>Bucephala clangula</i>	1	49	1	10		7	2		1		10		1	15		27	12	3	8	5	18	6	25	44	78
Lielā gaura <i>Mergus merganser</i>			5	2		1	1				80					30	3	1	2	24	28	50	8	78	19
Laucis <i>Fulica atra</i>	22	11	2								3			50		9	1		62					1	
Kajaks <i>Larus canus</i>			1						12	1	30				9	1	1				7	3	5	1	
Sudrabkaija <i>Larus argentatus</i>			60	200							200			10		35	125		53	85	73	40	100	81	55

Sugu apraksti

Tālāk aprakstīts 35 ar ūdeņiem saistītu putnu sugu statuss, sastopamība, fenoloģija un skaita rekordi Juglas ezerā.

Paugurknābja gulbis *Cygnus olor*

Regulāri sastopams Juglas ezerā, ligzdošana atzīmēta vismaz kopš 1992. gada, perējumu skaits pa gadiem ir mainīgs (parasti 2–3, dažos gados līdz 5). Regulārās ligzdošanas vietas ir piekrastes augājs Bērtuļa kaktā (vismaz kopš 1992. g.) un Brekšupītes ietekas augājs Brekšu kaktā (vismaz kopš 2000. g.), bet gadījuma ligzdošana atzīmēta pie Sudrabsaliņas, Liellokā un citur.

Periodā no 2003. līdz 2007. gadam (no marta beigām līdz jūnija vidum) Juglas ezerā pie tilta (Padambī un Bērtuļa kaktā) pulcējās neligzdojoši gulbji, kurus aktīvi piebaroja vietējie iedzīvotāji. Lielākas koncentrācijas atzīmētas: 25.03.2003. (40), 04.04.2005. (51), 08.04.2006. (42) un 06.05.2007. (76). 2007.–2008. gadā blakus esošā autoceļa būvēšanas periodā Padambja līci izmantoja kā smilšu glabāšanas vietu, uz laiku to daļēji aizberot. Vēlāk, pabeidzot būvēšanas darbus, smiltis aizvestas, bet līcis palika seklāks un pazuda zemūdens augājs, kā rezultātā vēlākajos gados gulbju koncentrācijas stipri samazinājušās: 02.05.2008. (8), 17.06.2009. (12), 09.06.2010. (12), 20.03.2011. (14), 26.03.2012. (16), 14.04.2013. (23) un 20.03.2014. (14). Šīs sugas populācijai pieaugot, Juglas ezerā paugurknābja gulbji palikuši arī uz spalvu maiņu: 29.08.2009. kopā uzskaitīts 31 īpatnis (no tiem vismaz

četri spalvmetēji), bet 31.07.2010. – 19 īpatņi (vismaz 10 spalvmetēji). Nākamās divas aukstās ziemas (2010./11. un 2011./12.) visai negatīvi ietekmēja gulbju populācijas stāvokli, tāpēc neligzdojošo gulbju spalvu maiņa Juglas ezerā vairs nav atzīmēta.

Pēcligzdošanas sezonā (oktobra beigās–decembra sākumā), vismaz kopš 1999. gada, gulbji koncentrējas Brekšu kaktā. Dažos gados novērots visai liels skaits: 23.11.1999. (71), 02.12.2006. (41), 17.11.2007. (66), 06.10.2010. (50) un 17.11.2011. (22), bet kopš 2012. gada vietējais ligzdojošais gulbju pāris aktīvi aizsargāja savu teritoriju un padzina citus gulbjus. Tāpēc turpmākajos gados tur novēroto gulbju skaits (bez vietējā perējuma) nav pārsniedzis atsevišķus īpatņus. Ziemas mēnešos lielākas gulbju koncentrācijas novērotas 20. gs. 90. gadu sākumā, kad ezers lielākoties bija brīvs no ledus: 24.02.1991. (100), 13.02.1992. (74) un 02.01.1993. (90). Kopš 1993./94. gada sezonas ziemotāju skaits stipri samazinājies, lielāki bari novēroti: 21.01.1998. (17), 12.12.2005. (19, 1. zonā), 02.12.2006. (41, Brekšu kaktā) un 15.01.2012. (14).

Baltvēderis *Anas penelope*

Pavasaros ir zināmi tikai trīs novērojumi: 11.04.1939. (8; Grigulis 1939), 28.04.2002. (1) un 05.04.2003. (15). Pēcligzdošanas periodā pirmie parādās augusta beigās: 23.08.2014. (3),

29.08.2009. (36), bet pēdējie atzīmēti oktobra beigās: 20.10.2011. (1), 29.10.2016. (4). Juglas ezerā baltvēderi reti veido koncentrācijas, reizēm atzīmēti arī lielāki bariņi: 09.09.2011. (50) un 07.10.2017. (133).

Meža pile *Anas platyrhynchos*

Regulārs ziemotājs periodos, kad ezerā ir atklāts ūdens. Lielākās koncentrācijas atzīmētas ziemas otrajā pusē: 02.02.1993. (172), 24.02.1991. (150) un 03.03.1995. (170). Mazākā skaitā (vidēji 10–13 īpatņi) meža pīles novērotas maijā, jūnijā un septembrī. Spalvu maiņas periodos (jūlijā–augustā) vidēji uzskaitīti 25–44 īpatņi, retāk novērotas lielākas koncentrācijas: 11.07.1993. (50), 31.07.2010. (69) un 15.08.1994. (200). Domājams, ka regulārs ligzdotājs, bet periodā no 1992. līdz 2017. gadam 1–2 perējumi novēroti ne katru gadu. Viens no iemesliem varētu būt apdraudējums no cilvēku un citu dzīvnieku puses, tāpēc mazūļi tiek izvesti visai reti. Agrāki perējumi novēroti, sākot ar maija beigām: 25.05.2011. (M³ ar 11 pull), 26.05.1992. (M ar 8 pull) un 02.06.2007. (M ar 5 pull).

Brūnkaklis *Aythya ferina*

Visai regulāri sastopams pavasara migrācijas periodā (12.03.–28.04., 14 novērojumi), lielāki bari atzīmēti aprīlī: 10.04.2009. (11), 06.04.2005. (10 T, 3 M), 13.04.1997. (15) un 17.04.1992. (16). Pa vienam tēviņam atzīmēts vasaras

³ Šajā rakstā izmantoti sekojoši putnu dzimuma un vecuma apzīmējumi: T – tēviņš; M – mātīte; pull (pullus) – nesen šķīlies putns pūku tērpā; juv. (juvenile) – putns ar pirmo spalvu tērpu pēc izlidošanas no ligzdas; imm. (immaturus) – putns pēc pirmās spalvu maiņas līdz pieaugušo putnu spalvu maiņai; ad. (adultus) – pieaudzis putns pastāvīgā, gadu no gada vienādā spalvu tērpā; M/juv – putns, kuram pēc apspalvojuma nevar precīzi noteikt dzimumu un vecumu (var būt pieaugusi mātīte vai jaunais putns).

Foto: E. Skujiņa

Ar paugurknābja gulbju skaita monitoringu un gredzenu lasīšanu Juglas ezerā aktīvi nodarbojušies vietējā iedzīvotāja Silvija Priedniece (Priedniece 2008). Periodā no 2005. gada janvāra līdz 2009. gada jūlijam viņa kopā nolasījusi 164 gredzenus (kopā reģistrējot 2137 kontroles, 1–85 kontroles katram gredzenam, kā arī veicot 317 gulbju uzskaites). Attēlā: Ruslans Matrozis ar gredzenošanai noķertu gulbi un Silvija Priedniece. 28.04.2007.

mēnešos (03.07.2012., 15.06.2014.). Pēcligzdošanas sezonā novērots retāk (05.–29.08., 06.10., 5 novērojumi, 1–7 īpatņi). Spriežot pēc baru lieluma, kopš 2010. gada ir vērojams skaita samazinājums.

Cekulpīle *Aythya fuligula*

Juglas ezers ir nozīmīga barošānās un atpūtas ūdenstilpe šai sugai. Pavasaros pirmie bariņi atzīmēti vidēji 22. martā (12.–31.03., 17 sezonas, 1998–2018). Regulāri lielākās koncentrācijas atzīmētas no marta 3. dekādes līdz aprīļa beigām (vidēji 70–96 īpatņi), lielākajos baros uzskaitīts: 20.03.2004. (140), 31.03.2002. (150), 14.04.2013. (200), 13.04.1998. (230) un 05.04.2003. (400). Pēdējie lielākie bariņi pavasaros atzīmēti līdz maija vidum: 12.05.1996. (70) un 14.05.2005. (80, vairāk T), bet ligzdošanas periodā (jūnijs–jūlijs) sastopami vien atsevišķi īpatņi (1–4). Sākot no jūlija beigām, Juglas ezerā parādās pirmie migrantu bariņi: 31.07.2010. (15), 01.08.2000. (15), 05.08.2011. (23) un 21.08.2012. (25). Lielākās koncentrācijas rudens mēnešos novērotas, sākot ar septembra beigām, un turpinās līdz novembra vidum: 30.09.2012. (70), 06.10.2013. (300), 07.10.2017. (321), 19.10.1985. (150), 02.11.2002. (50) un 10.11.2013. (78). Neregulāri Juglas ezerā novēroti 1–2 perējumi (2004., 2009., 2011., 2012., 2017.). Ziemas mēnešos cekulpīles novērotas neregulāri (7 ziemas no 25 sezonām), lielāki bariņi atzīmēti: 25.12.2015. (8 T, 3 M). 01.01.2001. (12 T, 13 M) un 26.02.2009. (17).

Ķerra *Aythya marila*

Periodā no 2007. līdz 2017. gadam ir zināmi desmit novērojumi. Pavasaros atzīmētas divas reizes: 11.03.2007. (1 T) un 14.04.2013. (1 T), bet visvairāk novērojumu ir rudens mēnešos un ziemas sākumā: 01.10.2016. (8), 07.10.2018. (7, no tiem 3 T), 20.10.2011. (11, no tiem 4 T), 26.10.2010. (1), 29.10.2016. (2), 10.11.2013. (1), 26.11.2016. (1) un 25.12.2015. (1).

Kākaulis *Clangula hyemalis*

Juglas ezerā ir zināmi divi novērojumi: 30.03.2001. viens tēviņš nolaidās ezerā (A. Klepers), bet 06.10.2002. mātīte novērota uz ūdens ezera vidū.

Tumšā pīle *Melanitta fusca*

Neregulāri atzīmēta Rīgas un Pierīgas iekšējos ūdeņos, īpaši pēcligzdošanas periodos (Matrozis 2015, 2016, 2017). Juglas ezerā divi putni (M/juv.) novēroti 08.–09.12.2006. Brekšu kaktā (A. Kuročkina un autora novērojumi).

Gaigala *Bucephala clangula*

Ziemas mēnešos sastopama visu bezledus periodu, lielākā skaitā decembrī: 03.12.2016. (44), 31.12.2017. (78). Pavasara migrācijas laikā koncentrācijas novērotas martā, kad ezera daļa pie tilta atbrīvojas no ledus segas: 02.03.1991. (100), 11.03.2007. (80, aktīvi riestoja), 25.03.2003. (70) un 27.03.2011. (113), pavasaros pēdējie īpatņi novēroti līdz aprīļa beigām: 23.04.1992. (4), 24.04.2005. (19), 25.04.2010. (1), 28.04.2013. (1) un 30.04.2003. (1). Ligzdošana Juglas

ezerā atzīmēta vien 1923. gadā, kad putnu vērotājs Aleksandrs Grosse novēroja perējumu (Transehe 1965), bet pēdējās desmitgadēs ligzdošanas sezonā ir zināmi vien divi novērojumi: 15.06.2013. (1 M) un 20.05.2017. (bars ar 9 putniem: 7 T, 2 M). Tuvākās ligzdošanas vietas ir diķiņi Upesciema zivju diķu teritorijā (1–2 pāru neregulāra ligzdošana, vismaz kopš 20. gs. 80. gadiem).

Vasaras mēnešos, no jūnija beigām līdz augusta sākumam, neligzdojošās gaigalas pulcējas uz spalvu maiņu Rīgas jūras līča rietumu un austrumu piekrastes sekļajos posmos. 21. gs. tur gan stipri pieaudzis traucējuma faktors, īpaši izklaides ūdenstransporta kustības apjoms, tāpēc pēdējās desmitgadēs nelielas grupas sāka mainīt spalvas arī iekšējos ūdeņos (piemēram, Dārziņu attekā: Matrozis 2016). Juglas ezerā spalvmetēji neregulāri atzīmēti kopš 2007. gada, vienkopus 1–27 īpatņi. Pēcligzdošanas laikā pirmie novērojumi atzīmēti, sākot ar augusta beigām: 21.08.2012. (2) un 23.08.2014. (4), bet lielākās koncentrācijas uzskaitītas, sākot no oktobra sākuma: 06.10.2013. (50), 21.10.1994. (70) un 26.10.2010. (53).

Mazā gaura *Mergus albellus*

Juglas ezers (īpaši Bērtuļa kakti) ir viena labākajām šīs sugas koncentrācijas vietām pavasara migrācijas laikā Rīgā un tās apkārtnē (līdzīgi Ķīšezera Pils kaktam, Vecdaugavas attekai un Dārziņu attekai). Pirmie putni atzīmēti ziemas beigās: 13.02.1992. (2 M),

Vismaz kopš
1992. gada
ligzdošanai lielle
ķīri izvēlas sliksņas
Bērtuļa kaktā pie
autotilta, kur ligzdu
skaits svārstās
no 15 līdz 180.
14.05.2005.

Foto: R. Matrozis

25.02.1985. (3 T) un 26.02.2009. (4 T, 5 M). Lielākā skaitā sastopamas martā: 31.03.2002. (2 T, 8 M), 27.03.2011. (8 T, 3 M), 26.03.2012. (8 T, 11 M), bet pēdējie novērojumi atzīmēti aprīļa pirmajā pusē: 10.04.2009. (4 T), 11.04.2006. (3 T, 2 M), 14.04.2013. (4 T, 4 M) un 15.04.2018. (1 M). Rudens mēnešos ir zināmi četri novērojumi: 05. un 26.10.2014. (1), 17.11.2009. (1 M/ juv.) un 28.11.2007. (6 T, 5 M/ juv.).

Lielā gaura *Mergus merganser*
Regulāri sastopama no novembra otrās puses līdz aprīļa beigām. Pirmie bariņi atzīmēti vēlā rudenī un ziemas sākumā: 18.11.2009. (8), 03.12.2016. (78), 25.12.2014. (50) un 25.12.2003. (70). Ziemas otrajā pusē novērota neregulāri, galvenokārt vien atsevišķi īpatņi, bet lielāki bari nepārsniedza dažus desmitus īpatņus: 29.01.2009. (25) un 25.02.1985. (30). Pavasaros lielākā skaitā novērota martā: 12.03.2012. (80), 20.03.2015. (80), 23.03.2014. (102), bet aprīlī skaits nepārsniedza 1–3 īpatņus (lielākoties novēroti pa pāriem). Ligzdošanas sezonā maijā novēroti vien atsevišķi īpatņi (1–2, vairāk tēviņu), bet perējumi Juglas ezerā nekad nav novēroti. Tuvākās šīs sugas perējumu novērošanas vietas ir Ķīsezers (regulāri, kopš 2002. gada), kā arī Mazās Juglas un Lielās Juglas upju baseini. Pēcligzdošanas sezonā ir zināms tikai vienas mātītes atkārtots novērojums: 05.08. un 27.10.2017. Brekšu kaktā.

Cekuldūkuris *Podiceps cristatus*
Pirmie novērojumi pavasaros atzīmēti

vidēji 2. aprīlī (20.03.–13.04., 11 sezonas, 1997–2017), agrākie atzīmēti: 20.03.2015. (2), 20.03.2016. (1), 31.03.2002. (1), 31.03.2004. (2), 31.03.2017. (2) un 01.04.2009. (1). Lielākā skaitā ierodas apmēram nedēļu pēc pirmajiem atlidojušajiem īpatņiem. Dažos gados ar vēsu pavasari Juglas ezera daļā pie tilta lielākā skaitā pulcējas caurceļojoši cekuldūkuri, piemēram, 14.04.2013. (41). Kā ligzdojoša suga atzīmēta vismaz kopš 20. gs. 80. gadiem: 26.06.1982. ligzdotāju skaits Juglas ezerā novērtēts uz 10–15 pāriem (Strazds 1983), savukārt 1999. gada pārskatā skaits novērtēts uz 20–25 pāriem (Anon 1999). Kopš 2000. gada veicot ligzdu un perējumu uzskaites, ligzdošana atzīmēta Bērtuļa kaktā (līdz 15 ligzdām), Liellokā (līdz 5 ligzdām), Ūdeļu līcī (1 ligzda) un Brekšu kaktā (līdz 5 ligzdām). Saliekot kopā ligzdotāju uzskaites datus, ligzdotāju skaits pa gadiem visai svārstīgs, bet maksimālais skaits uzskaitītajām ligzdām ir 14 (2012. g.) un 21 ligzda (2005. g.), tāpēc 21. gs. pirmajās desmitgadēs maksimāli ligzdojošo pāru skaitu varētu vērtēt uz 20–25 pāriem. Septembrī perējumi izklīst pa ezeru, iespējams, ka pielido klāt arī kādi migranti, kuri kopā pulcējas labākajās barošanās vietās: 20.09.2009. (48) un 07.10.2017. (45). Oktobra otrajā pusē lielākā daļa cekuldūkuru pamet ezeru, pēdējais novērojums atzīmēts 07.12.1994. (1).

Jūras krauklis *Phalacrocorax carbo*
Juglas ezeru tranzītā pārlidojoši īpatņi novēroti kopš 2004. gada, bet

uz ūdens – vien kopš 2006. gada. Kopā ir zināmi deviņi pavasara novērojumi, kad putni novēroti stāvēt uz ledus vai peldot ūdenī (23.03.–15.04., 1–20 īpatņi).

Lielais baltais gārnis *Egretta alba*
Sākot no 2004. gada vasaras, kad ir atzīmēta šīs sugas skaita ekspansija Latvijā (Celmiņš 2004), ar katru nākamā gadu atzīmēts novēroto īpatņu skaita pieaugums. Pirmais zināmais novērojums Juglas ezerā ir reģistrēts 26.08.2009., bet ir jāatzīmē, ka iepriekšējos gados (2004–2008) augustā un septembrī Juglas ezerā putni nav skaitīti. Turpmākajos gados no jūlija beigām līdz oktobra beigām visai regulāri novēroti atsevišķi īpatņi (1–4), kuri medī piekrastes augājā, atpūšas uz sēkļiem Brekšu līcī vai novēroti pārlidojot ezeru. Tuvākās koncentrēšanās vietas ir Ķīsezera Pils kaktā, Mašēnu ezerā un Upesciema zivju dīķos, kur novērotas pulcēšanās līdz dažiem desmitiem īpatņu vienlaikus. Pavasarī Juglas ezerā ir zināms tikai viens novērojums – 13.04.2013. (1).

Zivju gārnis *Ardea cinerea*
Pirmais novērojums Juglas ezerā reģistrēts 11.08.1993., turpmākajos gados atzīmēts visai neregulāri, lielākoties Brekšu kaktā un Lielloka piekrastē. Tuvākās ligzdošanas vietas (kolonijas kokos) ir pie Birzniekiem (13 km no Juglas ezera; vismaz kopš 20. gs. 60. gadiem: Липсберг 1981) un pie Upesciema zivju dīķiem (3 km; vismaz kopš 2013. g.). Domājams, ka atsevišķi ligzdojošie putni no šīm kolonijām

Foto: R. Matrozis

Juglas ezera piekrastē nav pastāvīgu upes tārtiņa ligzdošanas biotopu, bet šie putni labprāt izvēlas īslaicīgā periodā pieejamus smilšu biotopus, piemēram, laukumu Murjāņu ielā 70. 06.05.2018.

atlidoja baroties arī uz Juglas ezeru. Sākot no jūlija beigām līdz novembra vidum, neregulāri Juglas ezerā novērotas zivju gārņu grupas (3–6 īpatņi). Ziemas mēnešos ir zināmi pieci novērojumi: 03.01. un 19.02.2017. Brekšu kaktā (1), 11.02.2007. un 27.12.2014. (pārlidojoši īpatņi virs ezera pie tilta) un 06.12.2003. (1).

Niedru lija *Circus aeruginosus*

Juglas ezerā ir zināmi tikai trīs novērojumi (pa vienam īpatnim): 05.06.2004. (M), 31.07.2010. (M/juv., medija lauču mazuļus Bērtuļa kaktā) un 09.09.2011. (M). Domājams, ka ezerā niedru lija regulāri sastopama pavasara migrācijas laikā, īpaši aprīlī. Tuvākā ligzdošanas vieta ir netālu esošajos Upesciema zivju dīķos.

Ūdensvistiņa *Gallinula chloropus*

Pirmais novērojums Juglas ezerā ir zināms no 23.08.1924., kad Brekšu kaktā divus jaunos putnus nošāvis J. Balodis un nodevis Izglītības ministrijas Skolu muzejam (Lamsters 1932). Vēlākajos gados šajā līcī ūdensvistiņas novērotas neregulāri, bet, domājams, ka turpat arī ligzdoja: 31.07.2011. (1 ad.), 23.08.2014. (2 juv.), 04.09.2016. (1 juv.) un 05.08.2017. (1 ad.). Citur ezerā novērota 01.05.2013. (1 ad., 1. zonā) un 26.09.2015. (1 juv., 2. zonā). Tuvākās šīs sugas ligzdošanas vietas ir zināmas daudzajās apkārtnes ūdenstilpēs (Gaiļezers, Velnezers, Linezers, Drei-

Foto: R. Matrozis

Juglas ezera apkārtnē sudrabkaijas ligzdošanai izvēlas jumtus.

Attēlā: 2018. gadā novēroti ligzdotāji uz audumu fabrikas jumta un uz nama Braila ielā 3.

ļiņupīte, Mašēnu ezers, Upesciema zivju dīķi), bet, ņemot vērā apstākli, ka, jau sākot ar jūlija beigām, ūdensvistiņas novērotas ārpus ligzdošanas vietām, jauno un pieaugušo putnu novērojumus augustā un septembrī nevar ar pārliecību attiecināt uz vietējiem ligzdotājiem.

Laucis *Fulica atra*

Pavasaros pirmie bariņi atlido vidēji 22. martā (12.–28.03., 16 sezonas, 1998–2017), agrākie novērojumi atzīmēti: 12.03.2007. (80), 16.03.2017. (11), 19.03.2016. (16), 20.04.2004. (20), 20.03.2015. (6), 21.03.2006. (3), 21.03.2009. (38), 23.03.2002. (5), 23.03.2014. (92) un 25.03.2003. (80). Lielākās koncentrācijas atzīmētas aprīlī: 07.04.2018. (220), 11.04.2006. (300), 14.04.2013. (450) un 06.04.2005. (500). Juglas ezerā ligzdojošās populācijas apmērs novērtēts vairākkārt. 1964. gadā J. Baumanis savā diplomdarbā norādīja, ka Juglas ezerā ne mazāk par desmit lauču pāriem ligzdo Mašēnu attekā (Baumanis 1964), bet no šīs informācijas nevar saprast, vai pašā ezerā lauči neligzdoja, vai autors apsekojis tikai šo atteku, kura mūsdienās tiek uzskatīta par atsevišķu ezeru. 1970./80. gadu mijā Juglas ezera ligzdojošo lauču populācija novērtēta uz 10–15 pāriem (Strazds 1983), bet 1999. gada plānā skaits novērtēts “līdz 20 pāriem” (Anon 1999). Periodā no 1991. līdz 2018. gadam maksimāli uzskaitīto ligzdu skaits:

14 (2010. g.) un 17 (2005. g.), domājams, ka 21. gs. pirmajās desmitgadēs ligzdoja vidēji 10–20 pāru.

Juglas ezerā regulāri pulcējas spalvmetēji, bet tos ir pagrūti uzskaitīt, jo šajā periodā lauči uzturas biežajā virsūdens augājā (meldros), kas no krasta pilnībā nav pārskatāms. Novērojumu datubāzē ir informācija par šādām spalvmetēju uzskaitēm: 17.07.2004. (49), 21.07.2009. (130) un 31.07.2010. (59). Pēc ligzdošanas sezonā novērotas vislielākās (vietējo ligzdotāju un neligzdotāju) koncentrācijas, kas, iespējams, ir saistītas ar lauču salidošanu drošākā vietā ūdensputnu medību sezonas sākuma periodos: 15.08.1994. (1000), 29.08.2009. (458, Liellokā) un 09.09.2011. (800, 2. zonā). Arī rudens mēnešos reizēm novērotas koncentrācijas: 23.09.2010. (320), 09.10.2003. (250), 15.10.2008. (220) un 21.10.1994. (600). Vēlāk visai neregulāri lauču bariņi uzturējušies 1. zonā līdz pat decembra sākumam: 13.11.1991. (70), 18.11.2005. (186), 19.11.2004. (50), 03.12.2006. (50) un 10.12.2011. (50). Novērojumi ziemas mēnešos arī ir neregulāri (9 sezonas no 25, 1991–2018), lielākoties tikai decembrī, kamēr ezers nav aizsalis, bet dažās sezonās no ledus brīvajā posmā pie tilta šie putni uzturējušies arī ziemas otrajā pusē. Piemēram, lielāki zīmotāju bariņi novēroti: 13.01. (13) un 11.02.2007 (34), 15.01. (27), 22.01. (33), 28.01. (62) un 04.02.2012. (3).

Gar visu Juglas ezera piekrasti ir sastopamas niedrāju audzes, kurās ligzdo niedru strazdi. Attēlā ir regulāra šīs sugas novērošanas (dziedāšanas) vieta pie bij. Krēgermuižas parka, 03.05.2014.

Upes tārtiņš *Charadrius dubius*
Juglas ezera piekrastes zonā ir zināmi divi šīs sugas novērojumi: 26.06.1982. atzīmēta 3–5 pāru ligzdošana (konkrēta vieta nav norādīta; Strazds 1983), bet 06.05. un 20.06.2018., apmeklējot tikko izveidotu smilšu būvlaukumu Murjāņu ielā 70, kur nojauktas vecās ēkas, novērots pāris ar uztraukuma uzvedību ligzdošanai piemērotā biotopā.

Upes tilbīte *Actitis hypoleucos*
Pavasara migrācijas laikā ir zināmi trīs novērojumi maijā (01.–18.05., 1–4 īpatņi), vairāk atzīmēts pēcligzdošanas sezonā – no jūlija sākuma līdz augusta beigām (6 novērojumi; 01.07.–23.08.; 1–12 īpatņi). Pāris ar izteiktu uztraukuma uzvedību novērots Brekšu diķos 18.05.2009.

Lielā klijkaija *Stercorarius skua*
31.05.2008. viens putns (*imm.* vai tumšs *ad.*) novērots uz ūdens ezera centrālajā daļā (E. Račinskis).

Lielais ķiris *Larus ridibundus*
Pavasaros pirmie masveidā atlidojošie migranti novēroti vidēji 25. martā (20.–31.03., 16 sezonas, 1998–2018), agrākie novērojumi atzīmēti: 20.03.2015. (15), 21.03.2009. (30), 21.03.2017. (150), 23.03.2002. (40), 23.03.2016. (16), 24.03.2007. (60), 25.03.2003. (100), 25.03.2010. (20) un 26.03.2000. (17). Lielākas koncentrācijas atzīmētas apmēram

vienu nedēļu pēc masveida atlidošanas pirmās dienas, piemēram, 31.03.2004. (1000), 04.04.2005. (1000) un 06.04.2006. (600).

Pēdējos 40 gados lielie ķiri Juglas ezerā ligzdoja neregulāri. 23.06.1979. ir konstatēta 15 pāru ligzdošana Brekšu kaktā (Strazds 1980; Страздс 1981), bet 26.06.1982. Juglas ezerā atzīmēta 30–40 pāru ligzdošana (Strazds 1983). 1991. gadā skaits novērtēts uz 500–700 pāriem, bez koloniju vietu norādīšanas (Anon 1999). Kopš 1992. gada ir zināma neregulāra ligzdošana (vismaz 15 sezonās, līdz 2018. g.) uz peldošā augāja Bērtuļa kaktā (starp tiltu un Etnogrāfiskā muzeja piekrasti), kur ligzdotāju pāru skaits svārstījās no 15 līdz 180. Gadījuma ligzdošana novērota Ūdeļu līcī, kur 20.05.2005. atrastas divas apdzīvotas ligzdas. Tuvākās šīs sugas ligzdošanas vietas ir zināmas vairākās apkārtnes ūdenstilpēs – Mašēnu ezerā, Upesciema zivju diķos, Gaiļezērā un Ķīšezera Pils kaktā. Atkarībā no barošanās apstākļiem, ligzdojošie ķiri no šīm kolonijām lido baroties arī uz Juglas ezeru.

Pēcligzdošanas sezonā (jūlijā–novembrī) Juglas ezerā novērots regulāri, ar lielāku skaitu no jūlija sākuma līdz augusta vidum, kad vēl novēroti vietējie vai tuvākās apkārtnes ligzdotāji un jaunie putni (koncentrācijas līdz 50–100 īpatņi), vēlāk tie aizlido, bet otrais migrantu vilnis atzīmēts

Lauča ligzda ar olām Juglas ezera piekrastes augājā pie Strazdumuižas parka, 05.06.2004.

oktobrī (līdz 30 īpatņi). Ziemas mēnešos ir atzīmēti tikai trīs novērojumi: 21.01.2005. (1 *ad.*) uz ledus Multiņpungā, turpat divi putni 13.01.2009., bet jaunais putns atzīmēts 14.12.2003. līcī pie tilta.

Kajaks *Larus canus*

Regulāri sastopams nelielā skaitā, no augusta beigām līdz aprīļa 2. dekādei, parasti vien 1–2 īpatņi, lielākie bariņi martā sasnieguši 30 īpatņi. Ligzdošanas laikā ir viens novērojums – 27.05.2005. pieaugušais putns peldēja ezera vidū.

Sudrabkaija *Larus argentatus*

Juglas ezerā ir sastopama visu gadu, regulāri bariņi novēroti atpūšoties uz ūdens dienas gaišajā laikā, bet vakaros kaijas aizlido nakšņot prom no ezera. Pavasaros lielākās koncentrācijas atzīmētas martā: 16.03.2003. (130), 31.03.2004. (300) un 17.03.2001. (350). Pieaugot šīs sugas ligzdojošajai populācijai Rīgā, kopš 20. gs. 90. gadu beigām ir zināmas regulāras koncentrācijas Juglas ezerā. Ligzdošana pašā ezerā nav atzīmēta, bet ir atzīmēta uz ēku jumtiem netālu no ezera: uz šūšanas fabrikas jumta (1–4 pāri, kopš 2007. g.) un uz divstāvu nama jumta Pāles ielā 11/Braila ielā 3 (1 pāris, kopš 2011. g.). Domājams, ka atsevišķi pāri ligzdo arī uz citiem ēku jumtiem netālu no ezermalas. Pirmie jaunie putni ezerā novēroti jūlijā sākumā: 03.07.2012. (3 *juv.*) un

Foto: R. Matrozis

Cekulpiles mātīte ar četriem mazuļiem Juglas ezerā pie Strazdumuižas parka, 17.07.2004.

07.07.2007. (1 juv.). Lielākas koncentrācijas atzīmētas augustā un septembrī – 21.08.2012. (450), 03.09.1998. (500), bet oktobrī–decembrī bari nepārsniedza 200 īpatņus: 26.10.2010. (200), 19.11.2012. (170) un 07.12.1994. (200).

Melnspārnu kaija *Larus marinus*
Periodā no 2000. līdz 2016. gadam Juglas ezerā ir zināmi septiņi šīs sugas novērojumi divos periodos: ziemas sākumā (25.–31.12.; pa 1 ad.) un pavasarī (12.03.–02.04.; 1–6 īpatņi, visi ad.). Melnspārnu kaijām ir raksturīgs kleptoparazītisms⁴, īpaši pret lielajām gaurām, tāpēc šo sugu var novērot ezerā vien tad, kad tur uzturas lielāki lielo gauru bariņi.

Upes zīriņš *Sterna hirundo*
Pavasaros pirmie novērojumi atzīmēti aprīļa otrajā pusē: 16.04.2017. (2), 19.04.2014. (1), 19.04.2015. (2), 24.04.2011. (2), 25.04.2010. (2), 28.04.2002. (1) un 28.04.2013. (4). Ligzdošana Juglas ezerā ir atzīmēta 23.06.1979., kad uz sērēm ligzdoja 2–3 pāri (Strazds 1980; Страздс 1981), bet citos gados ligzdošana nav droši pierādīta, kaut gan medījoši zīriņi ligzdošanas sezonā (no maija sākuma līdz jūnija beigām) novēroti visai regulāri (1–6 īpatņi), bet tie varēja būt ligzdotāji, kas atlidojuši no citām kolonijām, t.sk. “jumtu

kolonijām”. Savukārt pēcligzdošanas periodā (jūlijā–augustā) pierakstos atzīmēti vien pieaugušie zīriņi (11 novērojumi no 20, citos gadījumos vecums pierakstos nav atzīmēts). Pēdējie īpatņi novēroti augusta pirmajā pusē: 05.08.2017. (1 ad.), 05.08.2011. (1 ad.), 09.08.2014. (3 ad.) un 15.08.1994. (ap 10).

Mazais zīriņš *Sterna albifrons*
23.06.1979. atzīmēta 6–7 pāru ligzdošana uz 100x100 metru lielas sēres no Juglas papīrfabrikas notekūdeņu ielaišanas vietā Brekšu kaktā (Strazds 1980; Страздс 1981). Ir arī informācija, ka mazie zīriņi 20. gs. 90. gadu sākumā ligzdoja smilšu laukumā pie Juglas ietekas (mūsdienās – Juglasciems), bet līdz ar šīs vietas aizaugšanu ligzdošana pārtraukta (Anon 1999). Par mazo zīriņu klātbūtni Juglas ezerā šajā periodā liecina pieaugušo putnu novērojumi: A. Platais vienu medījošu īpatni novēroja 27.06.1991. blakus esošajā Mašēnu ezerā (piebilstams, ka tas varētu ligzdot netālu esošajā smilšu laukā), bet 11.07.1993. 1. zonā novēroti divi īpatņi. Apskatot šo laukumu 27.05.2005., smiltājos ligzdojošie putni nav atzīmēti. Periodā no 2003. līdz 2006. gadam ligzdošanas sezonā vientuļi medījoši mazie zīriņi novēroti dažādās Juglas

ezerā vietās (15.06.2003., 20.05. un 23.06.2005., 23.06.2006.), domājams, ka atsevišķi pāri ligzdoja nenoskaidrotā vietā (Juglā vai Mežciemā) uz jumta. Jāatzīmē, ka turpmākajos gados (2009–2012) vientuļi īpatņi ligzdošanas sezonā novēroti arī netālu esošajā Gaiļezērā un Dambjapurva ezerā, ar medījumu aizlidojot Z virzienā. Pa vienam putnam Juglas ezerā atzīmēts pavasara migrācijas laikā 16. un 18.05.2009.

Melnais zīriņš *Chlidonias niger*
1979. un 1982. gadā atzīmēta šīs sugas ligzdošana (30–50 pāru) virsūdens augājā apkārt Juglas upes ietekai (Strazds 1980, 1983; Страздс 1981). Pēdējās desmitgadēs ir zināms tikai viens novērojums pēcligzdošanas migrācijas perioda sākumā – trīs īpatņi lidojumā virs ezera 28.06.2011. Vairāki novērojumi pavasara migrācijas periodā ir zināmi no netālu esošajiem Upesciema zivju dīķiem, tāpēc domājams, ka Juglas ezerā pavasara migrāciju periodā melnie zīriņi sastopami biežāk.

Zivju dzenītis *Alcedo atthis*
Neskatoties uz apstākli, ka Lielās un Mazās Juglas upju baseini ir zināmi kā zivju dzenīša regulāras ligzdošanas vietas, pašā Juglas ezerā tie novēroti visai reti. Ir zināmi šādi novērojumi (1. zonā, pa vienam īpatnim): 01.01.2001., 19.11.2004. un 26.09.2015. Domājams, ka tiem ir jābūt sastopamiem daudz biežāk,

⁴ Rīgas iekšējos ūdeņos, īpaši Daugavā lejpus Rīgas HES, jau kopš 20. gs. 90. gadu sākuma novērota melnspārnu kaiju saistība ar lielās gauras koncentrācijām. Kaijas “dežūrē”, peldot kopā ar gauru bariņiem, un veiksmīgu medību rezultātā, kad gaura uzpeld virspusē ar noķertu zivi, tām uzbrūk, cenšoties atņemt medījumu.

Foto: R. Matrozis

Juglas ezera daļa pie autotilta (Bērtuļa kaktis), aviouzņēmums, 09.06.2003.

īpaši pēcligzdošanas migrācijas laikā, bet tie netiek pamanīti samērā slēptā dzīves veida dēļ.

Krastu čurkste *Riparia riparia*

15.06.2001. Brekšu kaktā medīja ap 20 krastu čurkstēm, bet 15.06.2003. turpat atzīmēts viens īpatnis. 27.05.2005., apsekojot netālu esošo Sudrabsaliņu, ir atrasta smilšu nogā-

ze ar krasta čurkstu vecajām aliņām. Domājams, ka tieši tur ligzdoja putni, kas novēroti ligzdošanas laikā iepriekšējos gados. Trīs novērojumi no Juglas ezera ir zināmi pēcligzdošanas sezonā (05.–23.08., 2012–2017, 2–20 īpatņi).

Bezdelīga *Hirundo rustica*

Novērojumi virs ezera un piekras-

tes ir zināmi no aprīļa beigām (28.04.2003.) līdz septembra beigām (26.09.2015.). Migrācijas periodos reizēm atzīmētas arī koncentrācijas: 28.04.2013. (300, pulcējās nīdrājā un medīja virs ezera), 29.08.2013. (100) un 26.09.2015. (300). Spriežot pēc novērojumiem jūnijā, domājams, ka atsevišķi pāri ligzdo Brekšu kakta apkārtnē, Murjāņu ielas rajonā un citur.

Foto: R. Matrozis

Rīgas pašvaldības ūdens policijas ekipāža pēc pārbaudes Juglas ezerā, 19.04.2014.

Seivi kauķis *Locustella luscinioides*
Juglas ezerā ir zināmi trīs novērojumi: 26.06.1982. pie Juglas ietekas ligzdoja viens pāris (Strazds 1983), pa vienam dziedošam tēviņam atzīmēts: 31.07.2010. Brekšu kaktā un 06.05.2018. Ūdeļu līcī. Domājams, ka šajā ezerā sastopams regulāri. Tuvākās vietas, kur atzīmēti dziedoši tēviņi, ir Mašēnu ezers (1 T, 09.06.2004.) un Upesciema zivju dīķi (regulāri kopš 2011. g.).

Niedru strazds

Acrocephalus arundinaceus

2000. gados pirmie dziedošie tēviņi piekrastes niedrājā atzīmēti, sākot no aprīļa beigām: 29.04.2001. (2), 30.04.2003. (1), 02.05.2010. (1), bet pēdējie šīs sugas novērojumi atzīmēti augustā: 01.08.2000. (balss) un 06.08.2012. (islaicīga dziesma). Parasts ligzdotājs niedrājos gar visu piekrasti, pirmās ziņas par ligzdošanu no 20. gs. 40. gadiem (Strazds 1983), domājams, ka pēdējās desmitgadēs populācija vērtējama uz 15–20 pāriem. Piemēram, piekrastes posmā no tilta līdz Ūdeļu līcim (2,5 km ezermalas) 06.05.2018. uzskaitīti septiņi dziedoši tēviņi.

Bārdzīlīte

Panurus biarmicus
Niedrājā pie Strazdumuižas stāvvietas ezermalā ir zināmi divi šīs sugas novērojumi: 18.11.2005. (1) un 04.10.2015. (8).

Niedru stērste *Emberiza schoeniclus*
Parasts ligzdotājs ezera piekrastē, 1982. gadā skaits novērtēts vairāk par desmit pāriem (Strazds 1983). Domājams, ka līdzīgā skaitā varētu ligzdot arī pēdējās desmitgadēs. Pavasaros pirmie īpatņi atzīmēti marta otrajā pusē: 19.03.1990. (1), 23.03.2002. (3), 25.03.2007. (4), 29.03.2003. (1). Dziedoši tēviņi reģistrēti no marta pēdējās dekādes līdz jūnija sākumam. Pēdējais novērojums atzīmēts augustā (02.08.2014.), bet domājams, ka niedrājos niedru stērstes regulāri sastopamas arī rudens migrācijas periodos.

Foto: R. Matrozis

Skats uz Juglas ezera Brekšu kaktu no apskates torņa, 24.05.2008.

Foto: R. Matrozis

Kopš 2005. gada putnošana Juglas ezerā regulāri tiek iekļauta LOB organizētajos Putnu dienu pasākumos. 28.04.2013.

Foto: R. Matrozis

Amerikas ūdele bija viena no zīdītāju sugām, kuras padomju gados pavairoja Juglas zvēru fermā, un daļa dzīvnieku no nebrīves izmuka, izveidojot savvaļas populāciju Juglas ezerā, kur tā visai negatīvi ietekmēja ligzdojošus ūdensputnus. Populācija pastāv arī mūsdienās, piemēram, šis beigtais īpatnis atrasts Brekšu kaktā 19.04.2015.

Ieteikumi putnu vērotājiem

Juglas ezera piekrastē pagaidām vēl nav izveidota infrastruktūra putnu vērošanai, bet ir trīs pastaigu un velobraucieni maršruti, kuros regulāri tika veikta putnu vērošana un uzskaites, pārvietojoties pa takām gar ezermalu. Vispopulārākais posms ir no autotilta līdz Ūdeļu ielai (2,5 km), šajā ezera daļā ir iespējams brīvi pieiet pie krasta, apskatīt ūdensputnu koncentrēšanās un ligzdošanas vietas seklaļā Bērtuļa kaktā un Ūdeļu līcī. Maršrutā ietilpst arī putnošana Strazdumuižas un bijušās Krēgermuižas parkos, kur ir saglabājušies daudzi veci lapu koki. Pa visu šo posmu gar krastu aug niedrājs, kurā ir sastopami niedrāju putni. Pavasaros šis ezera posms atbrīvojas no ledus visātrāk un tur sakoncentrējas atlidojušie ūdensputni. Vislielākais putnu skaits šajā posmā atzīmēts: 26.03.2012. (1131 putns, 10 sugas), 31.03.2004. (1975, 11 sugas), 04.04.2005. (1291, 8 sugas) un 29.04.2001. (1091, 13 sugas). Savukārt periodā no jūnija līdz novembrim Bērtuļa kakts pamatīgi aizaug ar meldriem, kas visai nopiet-

ni apgrūtina tur uz ūdens peldošo putnu vērošanu. Otrs putnu vērošanas posms iet gar Lielloku no Berģu puses, sākot no Etnogrāfiskā muzeja žoga līdz pat Juglas upei. Arī tur reizēm sastopams liels ūdensputnu skaits, piemēram, 29.08.2009. (647, 11 sugas), bet 07.10.2017. (745, 10 sugas). Trešais putnošanas posms ir Breķšu līcī, kur pie ezera var piekļūt no abām pusēm. Tur arī ir ūdensputnu bariņi, piemēram: 29.08.2009. (238, 11 sugas), 03.10.2010. (282, 7 sugas) un 25.12.2003. (303, 7 sugas). Šajā seklaļā līcī var no neliela attāluma novērot gārņus, kuri medī pie krasta, kā arī ūdensvistiņas, kuras barojas liča vidū. Jāatzīmē, ka, putnojot Juglas ezerā saulainajā laikā, jāizvēlas pareizu putnu vērošanas pusi, jo no rītiem vērot putnus no Strazdumuižas parka traucē saule. Putnu vērošanas ekskursijās būtu labi izmantot teleskopu, jo daudzi putni uzturas tālu no novērotāja, tos saskatīt un noteikt sugas ar binokli reizēm ir pagrūti. Būtu vēlams putnu vērošanas vietās izveidot informatīvus standus ar datiem par raksturīgākajām putnu sugām Juglas ezerā.

Pateicības

Sirsnīgs paldies manai sievai Egijai Skujiņai par atbalstu un daudzajām kopīgajām ekskursijām uz Juglas ezeru (88 ekskursijas, 1998–2017). Pateicos maniem draugiem – Aleksejam Kuročkinam (18, 2003–2017), Mārtiņam Kalniņam (14, 1992–2006), Dmitrijam Boiko (9, 2003–2005), Vladimiram un Edgaram Smislovjiem (7, 2011–2018) – par dalību putnošanas ekskursijās un par iespēju izmantot šajā pārskatā viņu veiktos putnu novērojumus. Paldies visiem putnu vērotājiem, kuru novērojumus izmantoju Juglas ezera ornitofaunas datu bāzes papildināšanai, īpaši Arnim Arnicānam, Andrim Kleperam, Ainim Platajam, Jurim Siliņēvičam, Ingūnai Riževai, Gunitai Kollei, Edmundam Račinskim un Aleksandram Borzenko. Paldies Agrim Celmiņam par informāciju par Juglas ezera putniem no putni.lv datu krājuma. Īpaši pateicos Juglas iedzīvotājam Silvijai Priednieci par ievērojamu ieguldījumu paugurknābja gulbju monitoringā un gredzenu lasīšanā (2004–2009).

Literatūra

Anon. 1999. Putni. Juglas ezera ekspluatācijas noteikumi. Sagatavoja SIA "Geo Consultants": 46–48.

Baumanis J. 1964. Novērojumi par lauča (*Fulica atra*) bioloģiju dažos Latvijas PSRS ūdensbaseinos. LVU diplomdarbs.

Celmiņš A. 2004. Lielā baltā gārņa *Egretta alba* invāzija Latvijā 2004. gada vasarā. *Putni dabā* 14.4: 12–16.

Lamsters V. 1932. I.M. Skolu muzeja Zinātnisko kolekciju saraksts uz 1931. gada 31. decembri. Rīga, I.M. Skolu muzejs, 47 lpp.

Matrozis R. 2014. Putnošana Daugavas posmā Ķengaragā (2002–2014). *Putni dabā* 2014/4: 6–15.

Matrozis R. 2015. Putnošana Daugavas posmā lejpus Rīgas HES (1991–2015). *Putni dabā* 2015/4: 14–25.

Matrozis R. 2016. Putnošana Dārziņu attekā (1991–2016). *Putni dabā* 2016/4: 22–31.

Matrozis R. 2017. Putnošana Sausajā Daugavā (1992–2017). *Putni dabā* 78 (2017/2): 22–32.

Puriņš I. 1959. Juglas ezers. *Mednieks un makšķernieks* 2: 20.

Priedniece S. 2008. Ar "ķīķeri" gulbjus lūkojoties. *Rīgas Pilsētas Vēstis*, 03.08.2008.

Sawitzky W. 1899. Beiträge zur Kenntnis der baltischen Ornith. Die Vogelwelt der Stadt Riga und Umgegend. *Korrespondenzblatt des Naturforschender Vereins zu Riga* 42: 191–218.

Schweder G. 1894. Die Wirbeltiere der baltischen Gouvernements. *Korrespondenzblatt des Naturforschender Vereins zu Riga* 37: 1–33.

Strazds A. 1980. Kaijveidīgo putnu ligzdošanas kolonijas Rīgas un Limbažu rajonos. LVU diplomdarbs. Rīga, 70 lpp.

Strazds M. 1983. Rīgas pilsētas ornitofauna. LVU diplomdarbs. Rīga, 156 lpp.

Липсберг Ю.К. 1981. Гнездовые колонии серой цапли (*Ardea cinerea* L.) в Латвии. Сообщения Прибалтийской комиссии по изучению миграций птиц 12: 133–149.

Страздс А.Д. 1981. Гнездовые колонии чайковых птиц в Рижском и Лимбажском районах Латвийской ССР. X Прибалтийская орнитологическая конференция. Тезисы докладов. Том I. Рига: 65–68.

Summary

Birdwatching on Lake Juglas (1990–2018) /Ruslans Matrozis/

This article in details describes 35 waterbirds species observed on Lake Juglas, including information on status, phenology and maximal numbers, mostly counted during the last 28 years (1990–2018), but for some species also included some occasional historical observations from the middle of the 19th century. This lake is one of the biggest (570 ha) in Riga and important place for feeding and resting of many waterbirds species, especially for Tufted Duck (concentrations up to 400 individuals), Goldeneye (113), Mute Swan (100) and Smew (19). During the last 21 seasons (1997–2018) the average spring arrival date for Tufted Duck and Coot (22nd March), Black-headed Gull (25th March) and Great Crested Grebe (2nd April). During spring migration from late March up to end of April up to 1975 waterbirds counted in one day, but on autumn migration in August–October up to 1284. Many birds stay for breeding on this lake, like Black-headed Gull (max 180 pairs), Great Crested Grebe (max 21 nests), Coot (max 17 nests), Mute Swan (max 5), Mallard (1–2) and Tufted Duck (1–2). In late July and August has been observed concentrations for moulting of Mute Swans (max 20–30), Goldeneye (max 27), Mallards (max 200) and Coot (max 130). Since 2002 according to local legislation, a ban on visits to the lake by boats has been introduced in the period from the day of ice melting to June 30. This rule reduces the negative impact from human's disturbance for migrating and nesting waterfowl. In warm winter months up to 383 waterbirds individuals were counted on this lake.